Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 17 ja 20 luvun muuttamisesta (HE 61/2025)

Lähtökohdat

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslakia siten, että raakaa väkivaltaa esittävän kuvamateriaalin hallussapito säädettäisiin rangaistavaksi ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidolle säädettäisiin törkeä tekomuoto. Törkeän tekomuodon säätäminen ankaroittaisi lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon rangaistuksia.

Ehdotetuilla rikoslain muutoksilla toteutetaan pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman tavoitteita.

Nykytila

Raakaa väkivaltaa esittävän kuvan tai kuvatallenteen hallussapito ei ole voimassa olevan rikoslain (39/1889) mukaan rangaistavaa. Toki raa'an väkivallan kohdistaminen ihmiseen tai elämeen on yleensä sinällään rangaistavaa (tästä mm. esimerkit HE:ssä 61/2025). Raakaa väkivaltaa esittävän kuvan tai kuvatallenteen hallussapito tai levittäminen voi täyttää myös lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon (RL 20:21) tai lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisen (RL 20:19) tai sen törkeän tekomuodon (RL 20:20) tunnusmerkistön, jos kuvassa tai kuvatallenteessa esitetään raa'an väkivallan ohella lapsi seksuaalisesti.

Raa'an väkivallan käsite sisältyy rikoslain 17 luvun 17 §:n 1 momenttiin, jonka mukaan väkivaltakuvauksen levittämisestä rangaistaan sitä, joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai levittää tai muulla tavoin tarjoaa tai pitää saatavilla taikka siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan elokuvia tai muita kuvaohjelmia taikka sellaisia sisältäviä tallenteita tai tiedostoja, joissa esitetään raakaa väkivaltaa.

Säännöksessä tarkoitetulla tavalla raakana voidaan esitöiden mukaan pitää muun muassa vakavanlaatuista ihmisen henkeen tai terveyteen kohdistuvaa tekoa, eläimeen kohdistuvaa väkivaltaa, sadistista pahoinpitelyä, kiduttamista tai silpomista. Esityksen raakuutta punnittaessa kuvaa on arvioitava kokonaisuutena ottaen huomioon väkivallan esittämistapa, esimerkiksi sen tarpeeton yksityiskohtaisuus sekä väkivaltakohtausten pitkittäminen ja toistaminen. (HE 6/1997 vp, s. 143) Oikeuskäytännössä säännöksen tarkoittamana raakana väkivaltakuvauksena on pidetty videoita teloituksesta, todellisesta toisen henkilön ampumistilanteesta ja pahoinpitelystä teräaseella. Kaikenkaikkiaan viranomaisten tietoon on tullut vain harvoja väkivaltakuvauksen levittämisrikoksia vuosittain.

Raakaa väkivaltaa sisältävä kuvamateriaali saattaa syntyä kuvaamalla väkivaltatilanteita esimerkiksi sota- tai konfliktialueilla tai kuvaamalla esimerkiksi pahoinpitely, jonka todistajaksi asianomainen on sattumalta joutunut. Toisaalta kuvamateriaalia saatetaan valmistaa myös siten, että ihmiseen tai eläimeen kohdistetaan raakaa väkivaltaa juuri kuvaamistarkoituksessa. Ensiksi mainitussa tapauksessa kuvamateriaalia saatetaan säilyttää esimerkiksi tiedonvälitys- tai todistelutarkoituksen vuoksi, kun taas jälkimmäisessä tapauksessa kuvamateriaalia säilytetään sen katsomisesta nauttimisen vuoksi tai/ja levittämistarkoituksessa.

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito on rangaistavaa rikoslain 20 luvun 21 §:n perusteella. Säännöksen mukaan rikoksesta rangaistaan sitä, joka joko oikeudettomasti pitää hallussaan kuvaa tai kuvatallennetta, jossa 19 §:ssä tarkoitetulla tavalla esitetään seksuaalisesti lasta, tai maksua vastaan tai muuten sopimalla taikka muuten tarkoituksenaan kyseiseen materiaaliin pääsyn hankkiminen, hankkii pääsyn kuvaan tai kuvatallenteeseen niin, että se on hänen käytettävissään tietokoneen tai muun teknisen laitteen välityksellä ilman laitteelle tallentumista. Säännöksessä viitatun rikoslain 20 luvun 19 §:n mukaan mukaan kiellettyä on sellaisen kuvan tai kuvatallenteen levittäminen, joka seksuaalisesti ja todellisuuspohjaisesti tai todenmukaisesti esittää lasta. Säännöksen 4 momentin mukaan lapsena pidetään kahdeksaatoista vuotta nuorempaa henkilöä sekä henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta

jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi. Kuva tai kuvatallenne on 4 momentin mukaan todellisuuspohjainen, jos se on valmistettu tilanteesta, jossa lasta on tosiasiallisesti esitetty seksuaalisesti, ja todenmukainen, jos se erehdyttävästi muistuttaa valokuvaamalla tai muulla vastaavalla menetelmällä valmistettua kuvaa tai kuvatallennetta tilanteesta, jossa lasta on esitetty seksuaalisesti.

Säännöstä ei sovelleta, jos mainitussa momentissa tarkoitetun kuvan tai kuvatallenteen valmistamista tai levittämistä on kuvan tai kuvatallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen taikka ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi pidettävä perusteltuna.

Toisin kuin lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämiselle, sen hallussapidolle ei ole säädetty törkeää tekomuotoa. Seksuaalirikossääntelyn kokonaisuudistuksen yhteydessä katsottiin, että perustunnusmerkistön mukaisesta teosta säädetty rangaistusasteikko mahdollistaa teon vahingollisuuden ja vaarallisuuden edellyttämän rangaistuksen tuomitsemisen myös vakavimmissa tapauksissa (HE 13/2022 vp, s. 78). Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta säädetty rangaistus on sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Rangaistus on sama kuin mitä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä on säädetty. Törkeästä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä on säädetty rangaistukseksi vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi kuukautta. Hallituksen esityksen mukaan lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitorikosten määrä on selvästi kasvanut verrattuna edellisiin vuosiin.

Hallituksen esityksessä 61/2025 todetaan:

> “Ei ole aivan johdonmukaista, että lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito on rangaistavaa, mutta pieneen lapseen kohdistuvaa, edes kuolemaan johtavaa raakaa väkivaltaa esittävän kuvamateriaalin hallussapito ei ole rangaistavaa silloin, kun lasta ei kuvata millään tavalla seksuaalisesti. Raa’an väkivaltakuvauksen hallussapidon haitat eivät kuitenkaan rajoitu pelkästään lapseen kohdistuvaa väkivaltaa esittäviin kuviin ja videoihin, vaan myös aikuisiin ja eläimiin kohdistuvaa raakaa väkivaltaa esittävän kuvamateriaalin hallussapito on vastaavasti haitallista. Hallussapito on erityisen haitallista silloin, kun raakaa väkivaltaa on kohdistettu ihmiseen tai eläimeen nimenomaisesti kyseisen kuvamateriaalin tuottamiseksi, jakamiseksi tai hankkimiseksi, eikä väkivallan kuvaamisella ole alun perinkään ollut muuta tarkoitusta.”

Esityksessä ehdotetaan seuraavia säännöksiä

17 luku

17 a §

Väkivaltakuvauksen hallussapito

Joka oikeudettomasti pitää hallussaan kuvaa tai kuvatallennetta, jossa esitetään raakaa väkivaltaa, on tuomittava väkivaltakuvauksen hallussapidosta sakkoon.

Väkivaltakuvauksen hallussapitona ei pidetä sellaista kuvan tai kuvatallenteen hallussapitoa, jota on kuvan tai kuvatallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen, ilmeisen taiteellisen arvon, todistelutarkoitukseen käyttämisen, yleiseltä kannalta merkittävän käyttötarkoituksen tai muun näihin rinnastettavan syyn vuoksi pidettävä hyväksyttävänä.

20 luku

21 a §

Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito

Jos lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidossa

1) lapsi on erityisen nuori,
2) kuvassa esitetään myös lapseen kohdistuvaa vakavaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi,
3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai
4) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Arviointi

Perus- ja ihmisoikeuspunninta

Kuten hallituksen esityksessä 61/2025 mainitaan, useissa Suomea sitovissa kansainvälisissä sopimuksissa velvoitetaan suojelemaan lapsia seksuaaliselta, ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta ja muun ohella kriminalisoimaan lasta seksuaalisesti esittävän materiaalin hallussapito ja levittäminen. Ehdotettuja säännöksiä on arvioitava myös siltä kannalta, että ne tuvaavat kuvissa esiintyvien ihmisten perusoikeutena turvattua oikeutta elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen (ml. seksuaalinen itsemääräämisoikeus). Mainitut oikeudet turvataan myös Euroopan ihmisoikeussopimuksessa sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjassa.

Julkisella vallalla on myös perustuslain 22 §:n mukainen velvollisuus perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseen. On myös huomattava, että perusoikeuksien tosiasiallinen toteutuminen edellyttää usein julkisen vallan aktiivisia toimenpiteitä esimerkiksi perusoikeuksien suojaamiseksi ulkopuolisilta loukkauksilta tai tosiasiallisten edellytysten luomiseksi perusoikeuksien käyttämiselle. Turvaamiskeinoihin kuuluu perusoikeuden käyttöä turvaavan ja täsmentävän lainsäädännön aikaansaaminen, joskus jopa perusoikeuksia turvaavat kriminalisoinnit.

Toisaalta kuvan tai kuvamateriaalin hallussapitäjän osalta kysymys on tämän perus- ja ihmisoikeutena turvatusta sananvapaudesta sekä yksityiselämän suojasta. Yksityiselämän suojaan kuuluu mm. oikeus nauttia yksityiselämästä ilman ulkopuolisten aiheetonta puuttumista. Sinällään esimerkiksi seksuaalisuuden toteuttaminen kuuluu henkilön yksityiselämän piiriin, samoin kuin haluamiensa elokuvien tai valokuvien katselu. Näiden toteuttamista voidaan kuitenkin rajoittaa, jos se tapahtuu perusoikeuksien rajoitusedellytyksiä (PeVM 25/1994 vp) noudattaen (lailla säätäminen, täsmällisyys ja tarkkarajaisuus, rajoituksen hyväksyttävyys ja suhteellisuus, perusoikeuden ydinalueen koskemattomuus, oikeusturvajärjestelyjen riittävyys ja ihmisoikeusvelvoitteiden noudattaminen) sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaisin rajoitusperustein (hyväksyttävän päämäärän turvaamiseksi, kuten esimerkiksi lasten suojelemiseksi seksuaaliväkivallalta tai ihmisten suojelemiseksi väkivallalta, rajoituksesta säädetään laissa ja se on välttämätön demokraattisessa yhteiskunnassa). Kysymys on myös kuvamateriaalin katselijan yksilöllisestä

toimintavapaudesta. Toimintavapautta ja yksityiselämän viettämistapoja ei liene syytä rajoittaa, jollei toiminta loukkaa muiden oikeuksia.

Kuvien hallussapidon voidaan katsoa kuuluvan myös perus- ja ihmisoikeutena turvatun sananvapauden alueelle. Sananvapaus on turvattu perustuslain 12 §:ssä, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklassa sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjan 11 artiklassa. Siihen kuuluu yhtä lailla oikeus *ilmaista* erilaisia tietoja mielipiteitä ja viestejä kuin myös oikeus *vastaanottaa* niitä.

Perustuslain 12 §:n sananvapaussäännöksen keskeisenä tarkoituksena on taata kansanvaltaisen yhteiskunnan edellytyksenä oleva vapaa mielipiteenmuodostus, avoin julkinen keskustelu, joukkotiedotuksen vapaa kehitys ja moniarvoisuus sekä mahdollisuus vallankäytön julkiseen kritiikkiin. Ydinajatukseltaan sananvapautta voidaan pitää poliittisena perusoikeutena (PeVL19/1998 vp, s. 5).

Sananvapaus ei kuitenkaan rajoitu vain poliittisiin ilmaisuihin, vaan sen piiriin on totunnaisesti luettu muunkin tyyppiset ilmaisut niiden sisällöstä riippumatta. Sananvapaus antaa yleisesti turvaa erilaisille luovan toiminnan ja itseilmaisun muodoille (HE 309/1993, esim. PeVL 4/2022). Sananvapaus kattaakin myös muunlaiset ilmaisusisällöt, kuten tieteen, taiteen, viihteen ja markkinoinnin. Sananvapauden ulottuvuuksia ei tule tulkita liian kapeasti (esim. HE 309/1993 s. 27–28 ja 57 sekä PeVL 52/2010 vp, s. 2).

Sananvapaus ei estä siihen sisältyvien oikeuksien rajoittamista jälkikäteiseen valvontaan perustuvan sääntelyn keinoin, kunhan sääntely täyttää perusoikeusrajoituksilta edellytettävät yleiset vaatimukset. Rajoitusten tulee olla mm. täsmällisiä ja oikeasuhtaisia, eikä niillä saa puuttua perusoikeuden ytimeen. Esimerkiksi pitkälle menevät väljät poliittisen ilmaisuvapauden käytön kriminalisoinnit voivat olla sananvapauden kannalta ongelmallisia (PeVL 20/2021 ja runsas aikaisempi PeV:n käytäntö, esim. PevPeVL 40/2017 vp, s. 2, PeVL 26/2002 vp, s. 2, HE 309/1993, s. 57). Perustuslakivaliokunta on korostanut erityisesti poliittisen sananvapauden laajuutta ja todennut, että siihen puuttumiselle tulee asettaa painavat perusteet ja puuttumisen tulee toteutua vain harvinaisissa tilanteissa, joissa puuttumiselle on hyväksyttävät perusteet (ks. myös PeVL 1/2022 vp, kappale 20 ja PeVM 21/2020 vp, s. 6).

Sananvapautta voidaan rajoittaa helpommin, kun kyse ei ole sen ydinalueeseen kohdistuvasta rajoituksesta. Esimerkiksi mainontaan ja markkinointiin voidaan kohdistaa pidemmälle meneviä rajoituksia kuin sananvapauden sisällöllisellä ydinalueella olisi mahdollista. Toisaalta

myös mainontaa ja markkinointia koskevan sääntelyn tulee täyttää perusoikeutta rajoittavalta lailta vaadittavat yleiset edellytykset (esim. PeVL 54/2006 vp, s. 2 ja siinä mainitut valiokunnan lausunnot PeVL 19/2002 vp, s. 3, PeVL 9/2004 vp, s. 7 ja PeVL 37/2005 vp, s. 4, samoin PeVL 40/2017 vp, s. 4, PeVL 18/ 2014 vp, s. 3/II, PeVL 6/2012 vp, s. 2/I ja PeVL 3/2010 vp, s. 2/I).

Perustuslakivaliokunta on esimerkiksi lausunnossaan 30/2017 vp (s. 4) painottanut sitä, että ”sananvapaudelle asetettavien rajoitusten on oltava välttämättömiä, täsmällisesti rajattuja ja syrjimättömiä. Perusoikeusrajoitus ei voi olla tarkoitukseensa soveltuva ja siten välttämätön, jos sillä ei edes periaatteessa voida saavuttaa sen perusteena olevaa hyväksyttävää tavoitetta (PeVL 55/2016 vp, s. 4–5, PeVL 5/2009 vp, s. 3/II ja PeVL 30/2017 s. 4).”

Perustuslain 12.1 §:n mukaan lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia. Perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään katsonut, että esimerkiksi väkivaltakuvauksen levittämistä koskevan rangaistussäännöksen taustalla oleva lastensuojeluintressi on perustuslain 12.1 §:n nojalla hyväksyttävä peruste sananvapauden rajoittamiselle. Lisäksi perustuslakivaliokunta on katsonut, että lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon taustalla oleva suojeluintressi, lasten suojeleminen seksuaaliselta hyväksikäytöltä, on niin painava, että se riittää perusteeksi sananvapauden rajoittamiselle. (PeVL 23/1997 vp)

Perusoikeusuudistuksen yhteydessä perustuslain 12.1 §:n katsottiin mahdollistavan kuvaohjelmien levittämisen ikärajoihin perustuvan rajoituskäytännön jatkumisen. Tuolloin katsottiin, että mahdollisuus ennakolliseen rajoittamiseen koskee ennen kaikkea ”raaistavia väkivaltakuvauksia” (HE 309/1993 vp, s. 57).

Väkivaltakuvausten tai lapsipornon hallussapito eivät tavanomaisesti kuulu sananvapauden ydinalueelle. Poikkeuksena tästä on esimerkiksi tilanne, jossa aineistoa on jonkun hallussa esimerkiksi yksittäisen tai yhteiskunnallisen epäkohdan osoittamiseksi, selvittämiseksi tai todistamiseksi. Mitä lähemmäs sananvapauden ydinaluetta mennään, sitä painavampi (ja täsmällisempi jne.) tulee sen rajoitusperusteen olla. Sananvapauden reuna-aluetta voidaan puolestaan rajoittaa helpommin kuin ytimen lähellä olevaa aluetta.

Raakojen, aitoa väkivaltaa sisältävien väkivaltakuvausten tai lapsen seksuaaliväkivaltaa sisältävien aineistojen osalta voitaneen ainakin vakavimmissa tilanteissa katsoa, että sananvapauteen vetoaminen olisi jopa oikeuden väärinkäyttöä, koska sananvapauteen ei voida

vedota tilanteessa, jossa se käsittää vakavan ja oikeudettoman toisen ihmisten hengen tai terveyden, henkilökohtaisen vapauden taikka fyysisen ja henkisen koskemattomuuden loukkauksen. Kuten perustuslakivaliokunta on lausunnossaan PeVL 20/2022 vp (s. 3) todennut, seksuaalinen itsemääräämisoikeus kiinnittyy useisiin perusoikeuksiin; erityisesti PL 7 §:n säännöksiin henkilökohtaisesta vapaudesta ja 10 §:n säännöksiin yksityiselämän suojasta sekä myös terveyden suojeluun.[1] Lisäksi perustuslakivaliokunta on katsonut, että "Lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevalla sääntelyllä on ennen muuta lapsen suojaamiseen liittyvät erittäin painavat tavoitteet. Hallituksen esityksen mukaan lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevilla säännöksillä suojataan keskeisesti lapsen tervettä ja häiriötöntä kehitystä (s. 43). Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten, kuten Istanbulin sopimuksen, Lanzaroten yleissopimuksen ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen sekä tämän lisäpöytäkirjan, keskeisiin tarkoituksiin kuuluu muun muassa lasten suojelu seksuaaliselta väkivallalta, riistolta ja hyväksikäytöltä." (PeVL 20/2022 vp s. 3)

Jo perusoikeusjärjestelmän systemaattisesta luonteesta seuraa, ettei yhtä perusoikeutta voida käyttää perusteena toisen perusoikeuden mitätöimiseksi tai karkeaksi loukkaamiseksi. Oikeuksien väärinkäytön kiellon voidaan tulkita seuraavan myös PL 22 §:n mukaisesta turvaamisvelvollisuudesta osana perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten määrittämää oikeuksien järjestelmää. Lisäksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 17 artiklassa säädetään oikeuksien väärinkäytön kiellosta. Sen mukaan ihmisoikeussopimuksen ei saa tulkita suovan oikeutta ryhtyä sellaiseen toimintaan tai tehdä sellaista tekoa, jonka tarkoituksena on tehdä tyhjäksi jokin sopimuksessa tunnustettu oikeus tai vapaus tai rajoittaa niitä enemmän kuin ihmisoikeussopimuksessa on sallittu. Myös Euroopan Unionin perusoikeuskirjan (POK) 54 artikla sisältää nimenomaisen oikeuksien väärinkäytön kiellon (ks. myös suojan tasoa koskeva 53 art.).

[1] "Seksuaalinen itsemääräämisoikeus kiinnittyy useisiin perusoikeuksiin, erityisesti perustuslain 7 §:n säännöksiin henkilökohtaisesta vapaudesta ja 10 §:n säännöksiin yksityiselämän suojasta sekä myös terveyden suojeluun. Perustuslain 7 §:n turvaama henkilökohtainen vapaus on luonteeltaan yleisperusoikeus, joka suojaa ihmisen fyysisen vapauden ohella myös hänen tahdonvapauttaan ja itsemääräämisoikeuttaan (HE 309/1993 vp, s. 46). Perustuslakivaliokunta on katsonut perustuslain 10 §:n turvaaman yksityiselämän piiriin kuuluvan muun muassa yksilön oikeus vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin sekä oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan samoin kuin vapaus päättää sukupuolisesta käyttäytymisestään (PeVL 6/2014 vp, s. 2/II, PeVL 17/2006 vp, s. 3, PeVL 15/2001 vp, s. 2, HE 309/1993 vp, s. 53). Valiokunta on myös korostanut, että valtiolta on yksityiselämän suojan takaamiseksi perinteisesti edellytetty sen ohella, että se itse pidättäytyy loukkaamasta kansalaisten yksityiselämää, myös aktiivisia toimenpiteitä yksityiselämän suojaamiseksi toisten yksilöiden loukkauksia vastaan (PeVL 6/2014 vp, s. 2/II, PeVL 16/2013 vp, s. 2/I)." Lapsen osalta seksuaalisen itseääräämisoikeuden sijaan lienee kuitenkin kyse seksuaalisesta koskemattomuudesta.

Kriminalisointiperiaatteet ja niiden soveltaminen

Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaan hallussapidon kriminalisointia on pidettävä poikkeuksellisena (esim. PeVL 23/1997 vp). Siksi hallissapitokriminalisoinnin soveltamisalaa on pidetty aiheellisena rajata koskemaan vain kaikkein moitittavimpia ja vahingollisimpia tekoja. Kuvamateriaalin osalta rajoituksen on täytettävä myös mm. sananvapauden rajoitusedellytykset.

Perustuslakivaliokunnan mukaan rikosoikeudelliselle sääntelylle tulee olla esitettävissä painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä tarve (alun perin PeVL 23/1997 vp, s. 2/II). Esimerkiksi uhrin suojelu (ks. PeVL 6/2014 vp, s. 2) sekä eräiden heikommassa asemassa olevien ryhmien (ks. PeVL 17/2006 vp, s. 3/I) suojelu voivat olla hyväksyttäviä kriminalisointiperusteita. Kriminalisoinnille voi olla myös suoraan perusoikeussäännöksiin tukeutuva peruste (esim. PeVL 17/2006 vp, PeVL 6/2014 vp ja PeVL 20/2020 vp, 7–8 ja 10 kohta). Esillä olevassa tapauksissa lasten suojelu seksuaaliväkivallalta ja raa'alta väkivallalta sekä ihmisten suojelu raa'alta väkivallalta ovat suorastaan perus- ja ihmisoikeuksiin nojautuvia kriminalisointiperusteita; olkoonkin, että mainitut oikeushyvät saavat suojaa jo olemassaolevienkin kriminalisointien perusteella. Kriminalisoinnin tarkoitusta voidaan siten pitää hyväksyttävänä.

Myös eläinten suojaaminen aiheettomalta kärsimykseltä on sinällään hyväksyttävä peruste kriminalisoinnille. Perustuslakivaliokunta on eläinten hyvinvointilakia koskevaa hallituksen esitystä (HE 186/2022) koskevassa lausunnossaan PeVL 106/2022 katsonut, että "ehdotettu ennen tainnuttamista tapahtuva verenlaskun kielto ja sen merkitsemä perustuslain 11 §:ssä turvatun uskonnon harjoittamisen vapauden rajoitus ei kuitenkaan muodostu oikeasuhtaiseksi suhteessa kiellon taustalla olevaan eläinten suojelemisen tavoitteeseen. Maa- ja metsätalousvaliokunnan on muutettava ehdotettua sääntelyä niin, että se mahdollistaa nykyisen kaltaisen poikkeuksen ehdotetuista teurastusta koskevista säännöksistä uskonnon harjoittamisen vapauden turvaavalla tavalla. Tällainen muutos on edellytyksenä 1. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä." Nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa raakaa väkivaltaa sisältävän kuvan tai kuvatallenteen hallussapitoon ei kuitenkaan liity niin painavaa intressiä kuin mitä perus- ja ihmisoikeutena suojattu uskonnonvapaus on, joten eläimiin kohdistuvaa väkivaltaa sisältävän kuvan tai kuvatallenteen

hallussapidon kriminalisoinnille on sinällään hyväksyttävä peruste. Peruste ei kuitenkaan ole yhtä painava kuin ihmisiin kohdistuvan väkivallan osalta, koska ihmisten henki ja terveys ovat perus- ja ihmisoikeuksina suojattuja.

Oikeushyvien suojaamiseen liittyy myös suhteellisuusvaatimus perusoikeusrajoitusten yleisenä edellytyksenä. Perustuslakivaliokunnan mukaan suhteellisuusvaatimus edellyttää sen arviointia, onko kriminalisointi välttämätön sen taustalla olevan oikeushyvän suojaamiseksi (PeVL 23/1997 vp, s. 2/II). Kriminalisointia ei tule säätää, jos sama tavoite voidaan saavuttaa perusoikeuteen vähemmän puuttuvalla tavalla. Rajoitus ei myöskään saa ulottua syvemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoituksen taustalla olevan intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään.

Raakaa väkivaltaa sisältävien kuvien hallussapito saattaa altistaa ihmisiä ja eläimiä väkivallalle ja väkivallan katseleminen tai ihannointi saattaa myös lisätä väkivaltaa. Raakaa väkivaltaa sisältävien kuvien tai kuvatallenteiden hallussapito ei kuulu yksityiselämän suojan tai sananvapauden ydinalueeseen. Esitettyä raa'an väkivaltakuvauksen hallussapidon kriminalisointia voitaneen pitää tarkkarajaisena, kun se kattaisi todellista tilannetta koskevat materiaalit sekä sellaiset materiaalit, jotka katsoja voi mieltää todellisiksi. Mitä tulee raa'an väkivallan käsitteeseen ja sen tarkkarajaisuuteen, niin se on rikoslain 17 luvun 17 §:ssä jo ennestään eikä sitä siksi liene syytä problematisoida tässä. Käsitteen sisältöä ei käsitelty tarkemmin myöskään hallituksen esityksessä 190/2010, jolla väkivaltakuvauksen levittämisen tunnusmerkistöä laajennettiin kattamaan myös muulla tavoin tarjoaminen ja saatavilla pitäminen. Käsiteltävässä hallituksen esityksessä on tarkemmin kuvattu, minkälaisia tekoja raaka väkivalta käsittäisi.[2] Tyhjentävää listaa lienee mahdotonta esittää.

Myös tahallisuusvattimus rajaa säännöksen soveltamisalaa.

Sinänsä voitaneen olettaa, että esitetyllä kriminalisoinnilla olisi jonkinlaista tehokkutta raa'an väkivaltamateriaalin hallussapidon estämiseksi ja sen kysynnän vähetessä saattaisi myös tämänkaltaisen aineiston tuottaminen vähentyä. Säännös saattaisi soveltua myös silloin, kun näyttö ei riitä väkivaltakuvauksen levittämiseen, vaikka tästä ehkä olisi tosiasiallisesti ollut

[2] Teoksessa Rikosoikeus kuvataan RL 17 luvun 17 §:ssä mainittua raa'an väkivallan käsitettä seuraavasti. " Raakana väkivaltana pidetään tavallisesti ihmisen henkeen tai terveyteen kohdistuvia vakavanlaatuisia tekoja, mutta kyseessä voi olla myös eläimiin kohdistuva väkivalta. Raakaa väkivaltaa on esimerkiksi sadistinen pahoinpitely, silpominen ja kiduttaminen. Viime kädessä väkivallan käyttöä on pyrittävä arvioimaan kokonaisuutena, jossa otetaan erityisesti huomioon väkivallan esittämistapa, sen tarpeeton yksityiskohtaisuus, väkivaltakohtausten pitkittäminen ja toistaminen sekä niiden kauhua herättävä luonne."

kysymys, joten se saattaisi välillisesti hillitä väkivaltakuvausten levittämistäkin. Kriminalisoinnin myöstä tuleva moitearvostelu saattaisi myös hillitä teon tekemistä ja kriminalisoinnilla saattaisi sinen olla yleis- ja erityisestävää vaikutusta.

Oikeudettomuusvaatimus rajoittaisi rangaistavuutta. Hallituksen esityksen 61/2025 mukaan raa'an väkivaltakuvauksen hallussapito olisi oikeutettua rikosasian selvittämiseksi ja itse kuvatun, vahingossa saadun tai löydetyn materiaalin ilmoittamiseksi tai toimittamiseksi viranomaisille. Lisäksi hallussapito voisi olla oikeutettua esimerkiksi silloin, kun se perustuu lakiin tai on tarpeen tieteellistä tutkimusta varten tai opetustarkoitukseen. Tätä voidaan pitää asianmukaisena.

Säännöksen soveltamisalaa rajoitettaisiin 2 momentilla, jonka mukaan "Väkivaltakuvauksen hallussapitona ei pidetä sellaista kuvan tai kuvatallenteen hallussapitoa, jota on kuvan tai kuvatallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen, ilmeisen taiteellisen arvon, todistelutarkoitukseen käyttämisen, yleiseltä kannalta merkittävän käyttötarkoituksen tai muun näihin rinnastettavan syyn vuoksi pidettävä hyväksyttävänä." Esitettyä momenttia voidaan pitää tärkeänä muun muassa sananvapauden ja tietonvälityksenvapauden turvaamiseksi. Vaikka jonkinlaisia tulkintavaikeuksia voinee tulla, käytännössä epäilyn kertomuksesta, toiminnasta sekä materiaalin laadusta ja määrästä voitaneen usein päätellä melko ongelmattomasti, kuuluuko aineisto mainitun rajoitussäännöksen piiriin vai onko kysymys rangaistavasta menettelystä.

Väkivaltakuvauksen hallussapidon osalta hallituksen esityksessä on rajattu esitetyn säännöksen soveltamisalaa siten, että säännös ei koskisi pääsyn hankkimista raakaa väkivaltaa esittävään kuvaan tai kuvatallenteeseen tai tällaisen aineiston katselemista, vaan pelkästään tällaisen kuvan tai kuvatallenteen hallussapitoa. Tätä ratkaisua on perusteltu sananvapaudella ja siihen kuuluvalla oikeudella vastaanottaa tietoa. Tämä perustelu ei nähdäkseni ole aivan relevantti, koska jos raakaa väkivaltaa sisältävän kuvamateriaalin ei voida katsoa kuuluvan sananvapauden piiriin hallussapidettynä, ei kysymyksessä yleensä liene sellainen materiaali, jonka vastaanottaminen tai katselu jollakin muullakaan tavalla olisi sananvapauden suojaamaa. Jos ihmisen kiduttamista tai jopa surmaamista yksityiskohtaisesti kuvaavan aineiston hallussapito olisi rangaistavaa, ei sananvapausnäkökohdilla voitane puoltaa tällaisen aineiston katselemista verkostakaan. Molemmissa tapauksissa suojattava oikeushyvä on sama: kidutettavan ihmisen hengen sekä fyysisen ja psyykkisen terveyden suojeleminen sekä tämän

suojeleminen kivulta ja kärsimykseltä. Lisäksi kriminalisointiin liittyy muun muassa yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen liittyviä näkökohtia.

Ehdotettu rajaus rajoittaisi säännöksen soveltamisalaa niin paljon, että herää kysymys, onko kriminalisointiperiaatteiden edellyttämä tehokkuus enää käsillä.

Käsittääkseni rangaistavuuden ulkopuolelle jäisi esimerkiksi tilanne, jossa henkilö maksua vastaan hankkii pääsyn verkkopalveluun, jossa näytetään ihmisiin tai eläimiin kohdistuvaa julmaa ja raakaa väkivaltaa. Tällaista aineistoa voisi olla palvelussa runsain mitoin saatavilla, eikä toimintaan osallistumisesta seuraisi rangaistusta, kun taas yksittäisen kuvan tai videon hallussapidosta voisi seurata rangaistus. Ihminen voisi esimerkiksi liittyä yhteisöön, jossa lähetetään livestriimattua elävää väkivaltaa, ja sen katseleminen olisi rankaisematonta, kunhan ihminen ei tallenna mitään omalle laitteelleen. Silti tällainen toiminta vaarantaa kuvamateriaalin kohteiden hengen, terveyden ja turvalllisuuden.

Voidaan siis pohtia, mahdollistaisiko rajaus aineiston fyysiseen hallintaan tai tallentamiseen lain kiertämisen ja vesittäisikö se lain tarkoituksen. Teknologia mahdollistaa monenlaisia tapoja kuluttaa sisältöä verkon välityksellä ilman, että aineisto on tallennettu katsojansa laitteelle tai käyttäjätilille. Väkivaltamateriaalin tuottajat myös siirtynevät käyttämään sellaisia palveluita, joiden käytöstä ei välttämättä jää mitään jälkiä tai tallenteita kuvamateriaalin katsojan päätelaitteelle. Toki myös aineiston levittäjä on vastuussa, mutta etenkin käytettäessä ulkomaisia palvelimia tai tallennustiloja voisi levittäjän selvittäminen olla käytännössä mahdotonta tai ainakin poliisin resursseihin nähden liian suuritöistä ja vaikeaa.

Jos säännöksen soveltamisala rajattaisiin hallituksen esityksessä kuvatuin tavoin, on mahdollista, että raa'an väkivallan kuluttajien keskuudessa pyrittäisiin keksimään sellaisia teknisiä jakelutapoja, joihin hallussapitosäännös ei soveltuisi.

Ehdotettu säännös poikkeaa lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitosäännöksestä, jonka 1 momentin 2 kohdassa on kriminalisoitu myös materiaaliin pääsy ilman sen laitteelle tallentumista.

Hallituksen esityksessä ehdotettua rajatumpaa sovellettavuutta on mahdolllisesti ehdotettu sen vuoksi, että hallussapitokriminalisoinnit ovat harvinaisia ja että uuden kriminalisoinnin osalta halutaan edetä varovasti ja suppealla tunnusmerkistöllä. Lisäksi terminä hallussapito soveltuu huonosti tilanteeseen, jossa aineisto ei tosiasiallisesti ole henkilön hallussa, vaan tällä vain on

pääsy materiaaliin. Tulkintaa voisi auttaa se, jos hallussapitona voitaisiin pitää sitä, jos teknistä näyttöä on siitä, että tunnusmerkistön täyttävä kuvamateriaali ei ole ollut vain tekijän saatavilla verkossa vaan että tekijä on sitä myös katsonut tai käyttänyt eli kirjautunut tai muutoin mennyt palveluun tai sivustoon sisään ja on ollut sisällä kyseisessä palvelussa ja pystyttäisiin osoittamaan, että siellä on tuolloin ollut säännöksessä tarkoitettua sisältöä. Näin voisi olla esimerkiksi silloin, kun tekijä on mukana erittäin raakaa väkivaltaa jakavassa yhteisössä tai on jonkin tällaisen palvelun tilaaja, vaikka hän ei tallentaisi mitään materiaalia omille laitteilleen. Tällainen tarjonta ja kysyntä on omiaan altistamaan ihmisiä ja eläimiä raa'alle väkivallalle.

Perustuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ydinsisällön mukaan rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava riittävällä täsmällisyydellä siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa. (ks. esim. PeVL 20/2022 vp s. 4). Yleisesti ottaen sääntely täyttänee laillisuusperiaatteeseen kuuluvan täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimuksen. Tavanomaiset metsästyksestä, kalastuksesta tai vastaavasta kotitalouden toiminnasta otetut kuvat ja videot rajautunevat selkeästi säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle. Hankalammin arvioitavia voivat olla tilanteet, jossa eläimen surmaamiselle ei ole ns. järkevää perustetta eikä eläin kykene ilmaisemaan kärsimystä (kärpänen, muurahainen, mato tms. verrattuna esimerkiksi isokokoisempaan ja ääntelevään kaniin, kissaan, koiraan tai lampaaseen). Hieman epäselväksi jäänee, olisiko esimerkiksi kärpäsen litistämistä taikka madon kahtia leikkaamista koskevan kuvamateriaalin hallussapito rangaistavaa, jos nämä toimet on tehty vain asian kuvaamiseksi ilman muuta syytä.

Esitettynä rangaistuksena olisi vain sakkorangaistus, joten rangaistus ei rikkoisi suhteellisuusperiaatetta. Lyhyt vankeusrangaistuskin saattaisi olla perusteltu maksimirangaistus verrattuna tekoa esimerkiksi lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoon, jossa rangaistus on sakko tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Elävään ihmiseen tai eläimeen kohdistuva väkivaltahan voi olla sisältönsä puolesta aivan järkyttävää katsottavaa puhumattakaan siitä inhimillisestä kärsimyksestä, jonka kohteeksi kuvattava on joutunut.

Mitä tulee kysymykseen rangaistusasteikosta ja poliisin tutkintamahdollisuuksista, niin pakkokeinolain 8 luvun 21 §:n mukaan laite-etsinnän yhtenä edellytyksenä on se, että ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta. Sama koskee pakkokeinolain 8 luvun 2 §:n mukaan kotietsintää. KRP:n edustajan lakivaliokunnassa kertoman mukaan esimerkiksi

vakavamman rikoksen tutkinnassa löytynytta raakaa väkivaltaa sisältävää aineistoa ei saisi esitutkinnassa hyödyntää, jos rikos olisi vain sakolla rangaistava. Korkein oikeus on käsitellyt laittomasti hankittujen todisteiden hyödyntämistä ratkaisussaan KKO 2023:14, jossa se salli laittomasti hankittujen todisteiden hyödyntämisen, kun sen ei katsottu vaarantavan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista. Itse en ole prosessioikeuden asiantuntija, enkä osaa ottaa todisteiden hyödyntämiskieltoon tarkempaa kantaa.

Perustuslakivaliokunnan mukaan pakkokeinojen käyttö tms. ei voi olla peruste jonkin tietyn rangaistuslajin tai rangaistusmaksimin valitsemiselle, vaan rangaistusasteikko tulee säätää rikokseen ja rangaistusjärjestelmän johdonmukaisuuteen liittyvin perustein. Elävään ihmiseen tai eläimeen kohdistuva raaka ja mahdollisesti pitkäkestoinen väkivalta tai jopa kidutus aiheuttaa sen kohteelle suunnatonta kärsimystä ja pahimmassa tapauksessa terveyden tai jopa hengen menetyksen tai vakavia pysyviä vammoja. Esimerkiksi oikeiden ihmisten tappamista tai pitkään kestävää kidutusta koskeva kuvamateriaali saattaisi olla sellaista, jonka suunnitelmallisesta tai runsaslukuisesta halussapidosta voisi olla perusteltua tuomita vankeusrangaistus teon itsensä vuoksi, ei pakkokeinojen mahdollistamiseksi.

Jos sakkorangaistuksen katsotaan olevan riittävä, olisi perusteltua harkita pakkokeinoista säätämistä tämän rikoksen osalta. Ilman koti- ja laite-etsinnän mahdollisuutta ei ole juuri minkäänlaisia mahdollisuuksia hankkia laillisin tavoin näyttöä tästä rikoksesta. Kriminalisoinnin tehokkuus jäisi siten olemattomaksi.

Mitä tulee esitettyyn törkeään lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoon, olisi kysymyksessä jo olemassa olevan kriminalisoinnin törkeän tekomuodon säätäminen. Seksuaalirikosten uudistamisen yhteydessä hallituksen esityksessä 13/2022 ei ehdotettu säädettäväksi lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta törkeää tekomuotoa, koska hallussapitokriminalisoinnit ylipäätään ovat harvinaisia ja koska jo tavallisen tekomuodon maksimirangaistus kaksi vuotta vankeutta mahdollistaisi tuntuvan rangaistuksen.

Alun perin sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa koskevaa kriminalisointia käsitellessään perustuslakivaliokunta totesi, että hallussapidon kriminalisointi on poikkeuksellista. Valiokunta kuitenkin huomautti, että taustalla oleva suojeluintressi, lasten suojeleminen seksuaaliselta väärinkäytöltä, on niin painava, että pelkän hallussapidon kriminalisoinnille on sananvapauden kannalta riittävät perusteet. Tätä korostaa se, että kysymyksessä on kuvallinen materiaali, joka on saattanut syntyä lasta seksuaalisesti hyväksi

käyttämällä. (PeVL 23/1997 vp, s. 4, PeVL 13/2004 vp, s. 2). Ehdotetulla muutoksella ilmaistaan aikaisempaa painavammin lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan moitittavuus ja vakavuus.

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon ankaroittamisperusteet liittyisivät lapsen erityisen nuoreen ikään, lapseen kohdistuvaan vakavaan väkivaltaan ja erityisen nöyryyttävään kohteluun, rikoksen suunnitelmallisuuteen ja teon tekemiseen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Säännöksen soveltaminen edellyttäisi lisäksi, että rikos on kokonaisuutena arvostellen törkeä. Ankaroittamisperusteet vastaisivat asiallisesti törkeän lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisen ankaroittamisperusteita (HE 13/2022 vp, s. 133; HE 34/2004 vp, s. 79–82).

Kun ankaroittamisperusteita on noin vast ikään arvioitu edellä mainitun kriminalisoinnin yhteydessä, ei niitä liene syytä arvioida toisin esitetyn törkeän hallussapitorikoksen yhteydessä. Totean kuitenkin, että rikos ei lapsen kannalta välttämättä ole sitä vahingoittavampi, mitä nuorempi lapsi on, sillä vanhempi lapsi saattaa nuorta lasta paremmin ymmärtää teon luonteen ja siksi tuntea vahvempaa kärsimystä ym. negatiivisia tunteita. Lisäksi totean, että ankaroittamisperusteissa ei mainita kuvien lukumäärää. Lukumäärä voisi liittyä ankaroittamisperusteena olevaan suunnitelmallisuuteen, mutta voi olla myös niin, että jollakulla on hallussaan erittäin suuri määrä lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia, vaikka toiminnan ei voida katsoa olleen suunnitelmallista. Tällöin ei tämä ankaroittamisperuste soveltuisi. Suuren kuva-aineiston joukossa toki voisi olla sellaisia kuvia, jotka sisältönsä puolesta ohjaisivat tunnusmerkistön törkeään tekomuotoon. Törkeän tekomuodon edellytyksenä olisi myös se, että rikos on kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Vastaavasti kuin väkivaltakuvauksen hallussapidossa tai perusmuotoisessa lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidossa, tarkoitus ei ole säätää rangaistavaksi sellaista vakiintunutta ja yleisesti hyväksyttyä järjestötoimintaa, jossa lasta seksuaalisesti esittäviin kuviin hankitaan pääsy yksinomaan rikosten paljastamista ja välitöntä rikosilmoituksen tekemistä varten (HE 13/2022 vp, s. 133). Vastaavalla perusteella esimerkiksi journalistin taholta tapahtunut hallussapito voinee olla rankaisematonta, jos se tapahtuu journalistisessa tarkoituksessa eikä kuviin ole pääsyä kuin journallistisen jutun laatijoilla. Tämä seuraa jo tunnusmerkistössä olevasta teon oikeudettomuusvaatimuksesta.

Ehdotettu rangaistus olisi vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta, mikä on melko ankara rangaistus ottaen huomioon, että lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä on rangaistuksena sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Monesti merkityksellistä on nimenomaan rangaistuksen alaraja, koska rangaistukset usein mitataan lähempää alarajaa kuin ylärajaa. Toisaalta sakkorangaistusta voisi olla vaikea perustella törkeän tekomuodon rangaistukseksi. Levittäminen on moitittavampaa kuin hallussapito. Törkeästä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä on rangaistuksena vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta, eli törkeän hallussapidon vähimmäisrangaistus olisi sama kuin törkeän lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisrikoksesta.

Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitäminen tuonee lapsille jonkinlaista lisäsuojaa, vaikka rangaistavuuden ala on melko lailla katettu jo olemassa olevin kriminaloisoinnein, ja rangaistusasteikkoakin riittää tavallisessa tekomuodossa kahteen vuoteen vankeutta. Törkeä tekomuoto edellä esitetysti kuitenkin korostaa teon moitittavuutta ja suojeluintressin painavuutta. Sen vuoksi kriminalisoinnille voitaneen katsoa olevan rikos- ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät perusteet.

Porthaniassa, joulukuun 3. päivänä 2025

Päivi Korpisaari

Viestintäoikeuden professori

Espoo